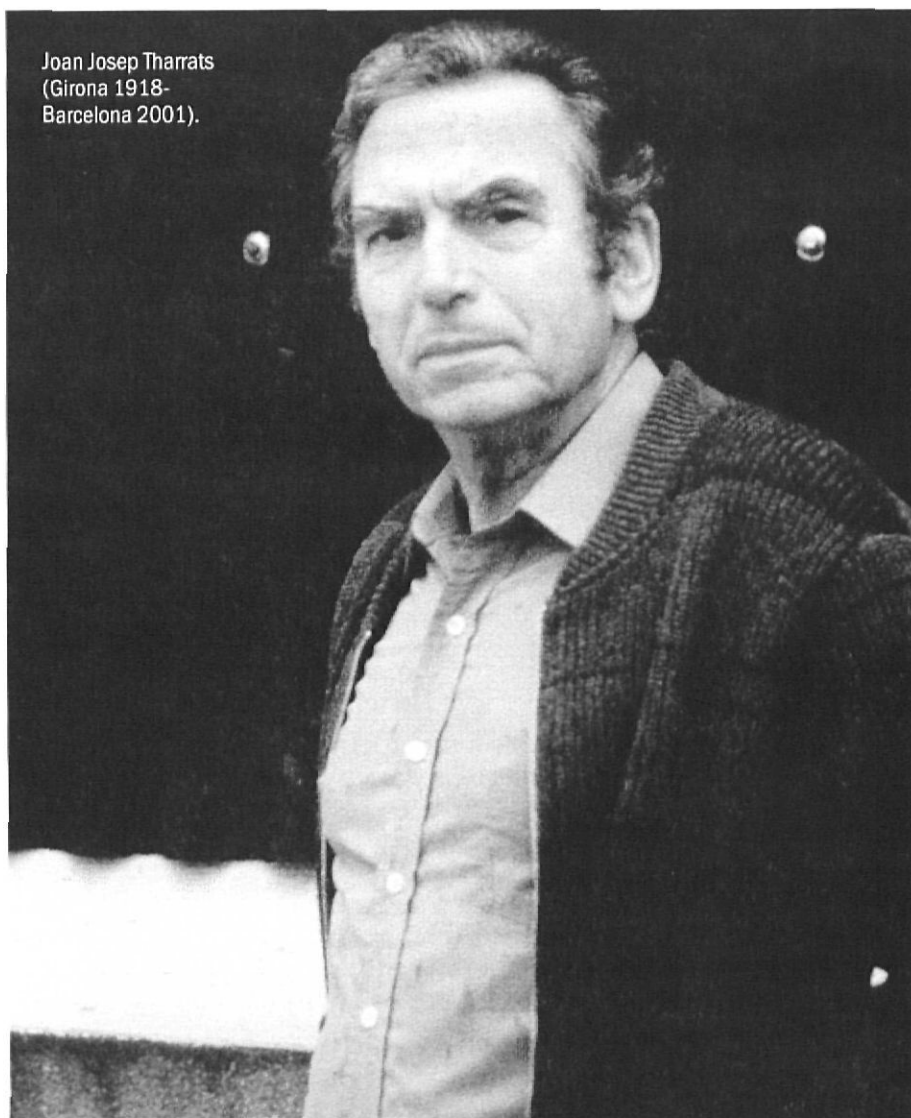

Arts

La difícil relació de Joan Josep Tharrats amb Girona

J. Víctor Gay

La mort, a primers de juliol de l'any passat, de Joan Josep Tharrats i Vidal, que reposa per sempre al cementiri de Portlligat, d'una banda ha representat una pèrdua greu en el panorama cultural del país i de l'altra ha clos la difícil relació entre aquest artista gironí i la seva ciutat. Un seguit d'incomprensions, silencis i manca de sintonia han allunyat, tal volta definitivament, la creació de Tharrats de la ciutat que el va veure néixer i on va rebre la seva primera formació, que sempre és important i fins diríem que definitiva.

Del carrer Nou a Béziers

Tharrats havia nascut en el pis familiar de la casa número 25 del carrer Nou, el 5 de març de 1918. Josep, el seu pare, era un personatge amb una gran sensibilitat artística, poeta reconegut, puntual autor de sonets –almenys un cada dia– i promotor de tota mena d'iniciatives relacionades amb l'art i la cultura a la Girona de les primeres dècades del segle XX. La seva mare, Càndida Vidal, originària de Palafrugell, filla del Dr. Ramon Vidal –un personatge típic del seu temps, un republicà federal d'una honradesa i bondat sense comparació possible, segons Josep Pla–, estava especialment dotada per a la música, aspecte que fou decisiu en l'especial relació de la família Tharrats-Vidal amb el mestre Pau Casals.

Per tot plegat s'entén que els nois i noies Tharrats creixessin en un entorn on les belles arts havien esdevingut quelcom de quotidià i fins necessari, un ambient que no era precisament el dominant a la ciutat, malgrat que s'hi mantenien alguns nuclis actius que permetien un seguit d'iniciatives singulars i de les quals encara tenim alguns testimonis: el monument a Juli Garreta a la Devesa (1930), precisament amb la presència de Casals; les lectures poètiques de les edicions del mateix Josep Tharrats, quasi sempre a cura de l'autor; els concerts del mestre (Pau Casals va ser el padri de Maria-Helena Tharrats); les mostres de l'activitat creativa dels germans Busquets; les publicacions culturals de la ciutat: *Armonia*, *Cultura*, *Scherzando*, *Flirt*; o les activitats de l'Associació de Cultura Musical, que van portar a la ciutat grans artistes (mercès a la

seva acció actuaren a Girona Stravinsky, el ballet de Joan Magrinyà amb figurins de Joan Miró, Wanda Landovska o Emil Sauer).

Envoltats d'aquell ambient no és gens sorprenent que la sensibilitat dels germans Tharrats cridés l'atenció de mestres i companys d'estudis, que no dubtaven a resar una versió particular de la Salve: «Els germans Tharrats, fills d'Eva...».

Els esdeveniments polítics següents a la proclamació de la República (d'aquell 14 d'abril, l'artista només recordava que havia estat al Teatre Municipal assistint a la representació de l'òpera *Boris Gudonov*) van aconsellar a la família Tharrats allunyar els seus fills de Catalunya, i els van enviar a Béziers per continuar els seus estudis. Tal volta aquest va ser un primer trencament amb Girona.

Trasllat definitiu a Barcelona

El 1935 la família es traslladà a Barcelona. Joan Josep Tharrats tenia 17 anys, i ingressà a l'Escola Massana, dirigida aleshores pel gironí Jaume Busquets, un vell amic que havia decorat el pis del carrer Nou amb vidrieres plomades i pintures al fresc. Malgrat tot, Girona s'anava convertint en un referent familiar cada cop més llunyà.

L'esclat de la Guerra Civil suposà una situació crítica per als Tharrats, destacats membres de la burgesia. No s'estalviaren la presó ni tota mena de precarietats. A la darrereria del conflicte la casa on havia nascut l'artista a Girona fou destruïda per un bombardeig. «Tot el que en vaig recuperar fou una moneda de cinquanta cèntims», recordava sempre Joan Josep Tharrats. El futur artista va ser un més dels joves que, després de partici-

La casa número 25 del carrer Nou on va néixer i viure l'artista els primers anys de la seva vida. Fou totalment destruïda durant la Guerra Civil, a començament de 1939.

par en el conflicte, van haver de fer un llarg servei militar de quatre anys en diferents destinacions, inclòs el Marroc.

De retorn a Catalunya, res el lligava amb Girona. La seva activitat artística es va centrar a Barcelona. Recíprocament, la ciutat de Girona, amb una activitat cultural esquifida en aquell període que ha estat definit com «sota la boira», no sintonitzava amb els projectes del jove Tharrats. Foren els anys de Dau al Set, de les estades a París (1949), i també de les publicacions singulars i dels contactes amb Joan Miró.

En aquells moments, com s'ha escrit posteriorment, si la pintura catalana no havia deixat d'existir del tot, només feia que sobreviure. Davant d'aquella realitat va néixer el grup Dau al Set, que revoltà idees, valors, estètica i formes. Tharrats hi aportà la teoria. Era un teòric que no pontificava; al contrari: s'explicava, comparava i, més enllà de la pintura, analitzava una època, una ciutat, un país...

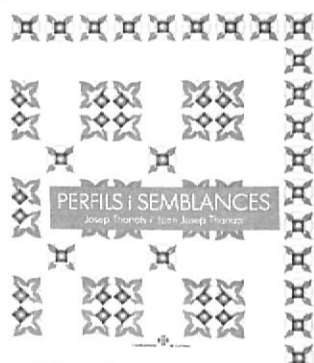
Un llibre singular dedicat a Girona

El diàleg interromput de Tharrats amb la seva ciutat semblà reprendre's amb l'edició d'un bonic llibre, *Perfils i semblances*, editat per l'Ajuntament de la ciutat l'any 1990.

Va ser el resultat de l'exposició a la galeria Expoart, on l'artista va presentar un seguit de collages que eren retrats de diferents personatges. L'autor va fer donació de l'obra al Museu d'Història i el municipi va fer possible el llibre, en què s'integren els records literaris de vint personalitats vinculades amb la ciutat, juntament amb un sonet del pare del pintor, Josep Tharrats, i el corresponent retrat de cadascun d'ells.

El volum és una aproximació de Joan Josep Tharrats a la seva gent, i ens apropa també a un període de gran vitalitat cultural i social de Girona, que va començar els primers anys del segle XX i s'interrompé brutalment pel trauma de la Guerra Civil. «Girona no havia pas estat sempre "grisa i negra"», com escriu encertadament en el pròleg Modest Parts, el qual considera que el llibre és «un homenatge a aquella ciutat de Girona i als homes que la van fer possible», una Girona que el filòleg no dubta a qualificar de mítica.

Tal volta Joan Josep Tharrats sigui un mite de Girona. Però també cal dir que aquell diàleg, aquella represa de les relacions amb la ciutat on havia nascut, es va interrompre per raons diverses. Tots hi hem perdut.

Per a Victor Gay
que m'ha donat el
primer Dén va guard
després de quaranta anys
d'haver perdut Girona
Afectuosament
Tharrats

Dedicatòria autògrafa de Tharrats en el catàleg de l'exposició de 1975 a la Fontana d'Or de Girona.

Un seu amic de Cadaqués, l'occità Henri-François Rey, autor d'una novel·la de referència d'aquest espai de la Costa Brava, *Els pianos mecànics*, va dir del Tharrats de Dau al Set: «Tharrats anime des revues, organise des expositions, mais surtout il peint. Et il peint fort et juste. Il traque la forme pour lui faire avouer son identité. Il imagine des architectures de lignes et des volumes, inspiré par la lumière catalane, mais aussi, au-delà, par une certaine tristesse sinon une mélancolie». (Tharrats és l'ànima de revistes, organitza exposicions, però per damunt de tot, pinta. Pinta amb força i eficàcia. És capaç de trencar la forma per donar-li la seva veritable identitat. Imagina arquitectures, línies i volums, inspirat per la llum de Catalunya, però més enllà de tot plegat hi veiem una tristesa o fins melangia).

La primera exposició de Tharrats fou el 1950 a les Galerías Jardín. El catàleg incloïa un text de Joan-Eduard Cirlot, una de les darreres incorporacions del grup Dau al Set. Les seves activitats es multiplicaven: fundador del Saló de Jazz (1951), va escriure i publicar el llibre *Antoni Tàpies o el Dau Modern de Versalles* (1950), participà en les activitats del Club 49 i

s'exposà obra seva a Mèxic en l'homenatge a Paul Klee.

Però Girona seguia present en la memòria de Tharrats. En el text de presentació del catàleg de l'exposició de Dau al Set a la Sala Caralt, ell mateix va escriure, entre altres coses, el següent: «L'únic que no és barceloní d'aquests set és en Tharrats. Va néixer, fa més temps del que sembla, a Girona. D'això n'està tan orgullós que s'ha triat per ell el número 7, que és el que més li escau. Amb uns paisatges tan bonics com els que es poden fruit a la vora del Ter o camí de Sant Daniel, no és gens és estrany que el xicot preferís, a les ensopides lliçons del senyor Balari, fer la Història Natural de viu en viu, a l'aire lliure, cercant violetes en els corriols de la muntanya de la Torre de la O». Malgrat tot Girona restava cada dia més llunyana. I la ciutat semblava ignorar Tharrats.

Retrat de J.J. Tharrats, als vuit anys.
El signà Josep Morell.

El conjunt de l'obra de l'artista ha quedat definitivament allunyat de la ciutat on va néixer, es va formar i va viure fins als disset anys

Tharrats i Cadaqués

Mentre aquesta distància entre la ciutat i l'artista s'evidenciava, establí una relació amb Cadaqués que es mantingué per sempre, fins a la seva darrera voluntat de reposar en aquella població. El 1956, amb 38 anys, hi exposà a la sala Cap de Creus. Creiem que aquesta va ser la seva primera mostra en terres gironines. A partir del mateix any s'hi instal·là tots els estius.

Tharrats va estar sempre captivat per Cadaqués. Fins i tot va escriure un llibre cabdal on deia: «No sé si algú pot restar insensible a la fascinació natural de Cadaqués. Més aviat em sembla difícil que les imatges, com els mots, aquí es puguin perdre en l'oblió». (1)

Malgrat que el període dels anys seixanta va ser de gran activitat creativa i d'exposicions arreu del món, menys a Girona —Àustria, Alemanya, Suïssa, Formosa, França, Estats Units, Brasil, Portugal, Finlàndia, Holanda, Itàlia, Japó, Regne Unit...—, no s'oblidà de Cadaqués, on tornava cada estiu. El 1970 hi fundà el Festival Internacional i en pintà el primer cartell. L'any següent, a la sala Es Portal i en el marc del mateix Festival, va fer la seva segona exposició en terres gironines. El 1973, sempre a Cadaqués, organitzà l'exposició homenatge a Marcel Duchamp, amb el qual havia mantingut una excel·lent amistat forjada a la riba del mar cadaquesenc. Igualment establí forts lligams amb els artistes residents a la població: Man Ray, Salvador Dalí, Richard Hamilton, Aguilar Moré, Antoni Pitxot i un llarg etcètera.

L'any 1974 Tharrats es presentà per primera vegada en una galeria d'Olot, concretament a la

Tharrats a la seva casa de Cadaqués, mostrant una pintura en homenatge a Salvador Dalí (1962).

sala Armengol de la capital de la Garrotxa, un espai avui desaparegut i que caldrà valorar com es mereix. Però la ciutat de Girona es mantenia llunyana i el ressò de les activitats de l'artista hi arribava esmorteït a tots els nivells. Era palès que hi havia un divorci. Com si Tharrats no fos gironí.

L'exposició de 1975 a la Fontana d'Or

Aquesta distància de Tharrats amb la ciutat de Girona es va començar a reduir l'any 1975 en oferir l'artista, a la Fontana d'Or, la seva primera exposició individual entre els seus conciutadans. La mostra tenia el sentit especial de ser la que feia el número cent de les que havia presentat arreu. L'Obra Social de la Caixa de Girona (Caixa d'Estalvis Provincial, en aquell moment), juntament amb l'àrea de Cultura de la Diputació, van permetre la

primavera d'aquell any la recuperació per a la ciutat d'un dels seus artistes més reconeguts.

El catàleg editat en aquella mostra, amb un gran nivell gràfic, incloïa una presentació de Josep Pla. L'escriptor de Llofriu hi feia un retrat humà i artístic de Tharrats, amb la precisió de la sèrie *Homenots*. Descripció de sensibilitats: «Tharrats em semblà un home reservat, callat, molt més donat a escoltar que a xerrar frívolament (cosa típica del seu gremi), totalment entregat al seu ofici, amb una gran capacitat de treball, extremadament preocupat i gran recerca-dor, no solament dels grans problemes de la pintura, sinó els de l'ofici, els de l'artesanía, el de fer les coses i fer-les bé». Igualment era precís a l'hora de descriure físicament el pintor: «És un home jove [en aquell moment Tharrats tenia 57 anys] però madurat, molt ben

plantat a terra, fort, dens, de cara plana i amb totes les faccions a la vista, d'un to social i d'una educació perfecta».

Va ser la gran abraçada de Girona amb Tharrats i de Tharrats amb Girona. L'exposició ens va permetre endinsar-nos en el món singular i creatiu de l'artista. Va treballar intensament en el muntatge fins al darrer detall. Però també s'ha de dir que inicialment va tenir una acollida més aviat freda. En dedicar-nos unes ratlles en el catàleg (de més d'un centenar de pàgines) no es va estar d'escriure que li havíem donat «el primer Déu vos guard després de quaranta anys d'haver perdut Girona». Exactament feia quatre dècades que la família Tharrats s'havia traslladat a Barcelona. Quatre dècades de silenci i allunyament.

Més proper a Girona, però...

D'ençà d'aquella exposició a la Fontana, Girona s'adonà que tenia un artista important. Possiblement el caràcter seriós i reservat del pintor tampoc havia facilitat unes especials «relacions públiques» per part seva. «No em semblà pas un home donat a la faramalla, a l'exhibicionisme, a l'onanisme general progressiu, sinó més aviat a observar, a meditar les coses i, una vegada foses en el seu caràcter, a aguantar-les amb una naturalitat perfecta», deia Pla d'ell encertadament.

Simultàniament a l'exposició antològica de la Fontana en presentà una altra, d'obra recent, a la desapareguda galeria d'art Sant Jordi, del carrer del Nord. Una i altra permetien copsar la realitat de les creacions de Tharrats. Tornà a exposar a terres gironines el 1979, a la galeria Xaloc de Platja d'Aro i

Text de Salvador Dalí dedicat a l'exposició de J.J. Tharrats i Tàpies a Estocolm (1956).

novament a la capital, a la també desapareguda galeria 3 i 5.

Els lectors del *Diari de Girona* van tenir l'oportunitat de descobrir el Tharrats escriptor per mitjà de les seves col·laboracions setmanals. I és que la dimensió creativa d'aquest artista fou àmplia. Possiblement hagi estat un dels darrers personatges del Renaixement, viscut fora de temps. Apassionat per la música —herència de la seva mare—, sensible a la poesia —per fidelitat al seu pare—, en una constant recerca de les arts gràfiques, l'escriptura era una altra de les seves aficions, com també la cal·ligrafia, que practicà amb gran encert.

Les col·laboracions periodístiques van contribuir al retrobament de l'artista amb la seva Girona: malgrat que bona part dels termes que hi tractava no es relacionaven amb el territori, molts gironins van descobrir Tharrats des d'aquelles pàgines.

Van seguir realitzacions d'encàrrecs, com cartells per a esdeveniments ciutadans. A les acaballes de 1984 i primeres setmanes del 85 presentà a la galeria Expoart-Montjuïc la sèrie «El "Museu del Prado" d'en Tharrats», una especial

visió de les grans obres de la primera pinacoteca de l'Estat, que l'havia marcat, com ell mateix havia reconegut, ja l'any 1941, mentre feia el servei militar. En aquella exposició es manifestava clarament la constant en la seva obra: el color com a definidor d'un espai plàstic, segons les seves pròpies paraules. La relació amb el matrimoni Fita, gerents de la galeria, permeté encara una nova exposició l'any 1991 (del 12 de juny al 31 de juliol), a la galeria amb el mateix nom, Expoart, que van tenir oberta al carrer Marià Cubí de Barcelona.

La darrera mostra de Tharrats directament relacionada amb Girona de la qual tenim notícia és la que es va presentar al palau de Caramany (aleshores ja integrat en grup El Claustre) per Fires del 1998. En aquells moments l'artista estava malalt i el van representar els seus fills. Per a aquesta exposició el seu company de Dau al Set Modest Cuixart, actualment veí de Palafrugell, va escriure el següent: «És com un vent color maduixa que fa xiular l'art dels cataclismes. Estels i llamps defugen les negres ombres dels incendis. En Tharrats pinta com joier de meravelles, com l'arlequí embogit pel so obscur del dubte. L'obra d'aquest artista, tota ella, és com el laberint seductor del nostre teixit mental».

Darrerament ha tingut lloc a Girona una mostra antològica promoguda també pel grup El Claustre. És un gest de la família Mascort-Yglesias, de reconeguda sensibilitat per tot el que batega en gironí. Tal volta correspondria fer-ho a altres institucions. Esperem que la societat gironina ho sàpiga entendre i valori com es mereix aquest artista.

Després de quatre dècades de silenci, Tharrats va escollir Girona per fer-hi l'exposició número cent, però l'acollida que va rebre va ser més aviat freda

Des del 1975 semblava que Joan Josep Tharrats havia de seguir en contacte més directe amb Girona, però circumstàncies personals i també una evident indiferència per part de certs estaments públics gironins van trencar el fil que havia començat a cosir el distanciament d'aquells quaranta anys.

Fidelitat a Cadaqués

Una vegada fet de nou el silenci entre Tharrats i Girona, l'artista retornà a Cadaqués, on possiblement se sentia més identificat i millor acollit que en la seva ciutat. No seria l'únic cas. Girona no sempre ha estat a l'alçada dels seus fills reconeguts, cal dir-ho.

«Un paisatge seria inexistent sense la presència i el descobriment dels homes. Com a qualsevol indret del món, a Cadaqués l'home és el tot. L'home que hi viu. L'home que hi passa. El poble té un prestigi contagiós. Tothom vol anar a Cadaqués, ésser-hi almenys un dia de la seva vida», va escriure convençut Tharrats, que no va dir el mateix de Girona.

Es submergí de nou en el seu intens món artístic, en el més ampli sentit del terme: «era un home que podríem definir amb la noble expressió francesa de *touché à tout*», com el definí encertadament un altre seu company del Dau al Set, Arnau Puig. Tharrats «entengué l'art com a aventura cultural i moderna, i així el practicà, com a insígnia de progrés i militància en la contemporaneïtat sense fronteres». (2)

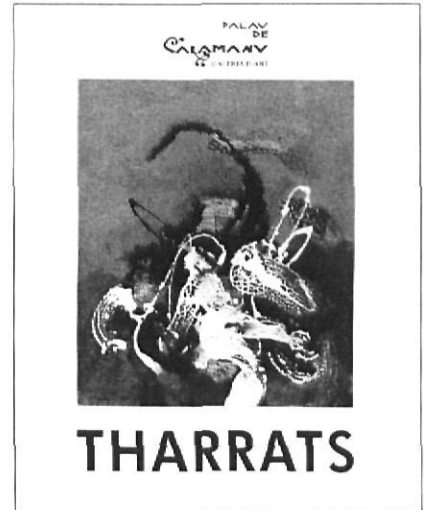
Conscient del valor històric i testimonial de la documentació que havia recollit i guardat curosament, decidí donar-la a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Tharrats

va ser un exemple més d'artista ordenat i fins polít amb els seus papers, que eren molts, i va contradir la imatge fàcil de la bohèmia creativa. Cal dir que molts més creadors dels que pensem saben conservar aquest material, mentre que no sempre la societat el sap avaluar com es mereix.

La decisió d'aquesta donació, com a gironins i com a amics de Tharrats, ens va doldre. Havíem perdut una primera oportunitat de retenir un patrimoni documental del tot necessari per estudiar les arts plàstiques a Catalunya en la segona meitat del segle XX. Algú havia fet alguna gestió amb Tharrats per portar a Girona aquesta documentació? Creiem que no.

Persona reflexiva i prudent, a mesura que anava passant el temps, amb l'absència de la seva esposa Pilar Ral, i possiblement tement que alguna malaltia li impedís posteriorment prendre decisions (com efectivament va succeir), va voler garantir el futur de la seva obra. Un ajuntament que els darrers anys ha demostrat una evident sensibilitat vers els nostres artistes més reconeguts, el de Pineda de Mar, va establir contacte amb Tharrats i fruit de tot plegat va ser la Fundació amb seu en aquell municipi del Maresme, que igualment té cura de la seva obra gràfica. Novament la ciutat de Girona i també Cadaqués van deixar perdre aquesta oportunitat.

«Què ha passat, perquè s'hagi enterrat en l'oblit un home d'aquestes característiques? Ja no interessava l'avantguardisme o és que algú o alguns se l'han apropiat i, en monopolitzar-lo, Tharrats els fa nosa? Jo no ho sé, però crec que aquest oblit és una injustícia». Aquestes qüestions que Isabel-

Portada del catàleg de l'exposició de Tharrats al palau de Caramany, per Fires de 1998. L'artista, ja malalt, no hi va ser present.

Clara Simó(3) adreçava al món cultural del país són perfectament vàlides per a tots els gironins que tenen o haurien de tenir sensibilitat vers els més reconeguts artistes nascuts, crescuts i formats entre nosaltres. I és que d'aquest artista es va escriure encertadament com a comiat: «Allà on es militava en l'art modern i contemporani, allí hi era sempre Joan Josep Tharrats». (4)

Malgrat aquests silencis tan habituals de la ciutat, un seu amic, Andreu-Avel·lí Artís, Sempronio, també va dir amb encert: «Tharrats porta Girona burinada a la seva ànima».

J. Víctor Gay és periodista.

Notes

- (1) *Cent anys de pintura a Cadaqués*. Edicions del Cotal. 1981.
- (2) Pilar Parcerisas, «Passió per l'art». *Avui*, 6 de juliol de 2001.
- (3) «De fil de vint. Tharrats». *Avui*, 6 de juliol de 2001.
- (4) Pilar Parcerisas, *ibidem*.